

МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРДА МИЛЛИЙ ҒУРУР ҲИССИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ

Кадирова Шахноза Худойбердиевна

*ТерДПИ, Мактабгача таълим методикаси кафераси
катта ўқитувчиси (PhD).*

Аннотация. *Мактабгача таълим муассасаларида мунтазам ташкил этиладиган, тарбияланувчиларни Ватанга садоқат, миллий ғурур ва буюк аждодлар маънавий меросига ҳурмат руҳида тарбиялашга қаратилган маънавий-маърифий, тарбиявий ишлар жараёнида халқимизнинг бой маънавий-маданий мероси, шарқона ва умумбашарий қадриятлар асосида мамлакат, миллат келажagini белгилайди.*

Калит сўзлар: *инновация, мактабгача таълим, миллий ғурур, қадрият.*

Резюме. *Богатое духовное и культурное наследие нашего народа, будущее страны и нации определяет будущее страны в процессе духовно-просветительской работы, которая регулярно организуется в дошкольных образовательных учреждениях.*

Ключевые слова: *инновация, дошкольное образование, национальная гордость, ценность*

Summary. *The rich spiritual and cultural heritage of our people, the future of the country and nation determines the future of the country in the process of spiritual and educational work, which is regularly organized in preschool educational institutions.*

Keywords: *innovation, preschool education, national pride, value*

Мактабгача таълим ташкилотлари халқнинг бой маънавий ва интеллектуал мероси ҳамда умумбашарий қадриятлар асосида шахс тарбиясининг инсонпарварлик йўналишини жорий қилишни тақозо қилади.

Ҳозирги давр, яъни —миллий ўзликни англашнинг ўсиб бориши ёш авлодда айниқса, мактабгача таълим ташкилотлари тарбияланувчиларида шаклланиб бораётган миллий ғурур туйғусини янада ўстириш, ривож топтиришни талаб этмоқда.

Ғурур – сўзи фахр, ифтихор, фахрланиш, мағрур, қувонч, каби маъноларни англатади. Мумтоз шеърят ва насрларда, фахрия ва дostonларда, халқ оғзаки ижодида ҳам юқоридаги сўзлар маънодош (синоним) ларидан фойдаланилган.

Ўзбек тилининг изоҳли луғатида ғурур сўзига қуйидагича шарх берилган. Инсоннинг бирор нарсадан мамнун бўлиб, фахрланиш ҳисси, фахр ифтихор ҳисобланади.

Миллий ғурур – муайян миллатнинг тарихий ўтмишидан, миллий қадриятлардан, жаҳон миқёсида асрлар оша тан олиниб келинаётган фан, дин, адабиёт, санъат ва маданият ютуқлари ва уларни яратган даҳолардан тарихий обида ва ёдгорликлардан миллий урф-одатларидан фахрлана олиш ҳиссидир.

Миллий ғурур туйғуси шахсда қуйидаги шаклларда намоён бўлади:

- миллатнинг ютуқлар, обрў-эътибори билан фахрланиш, уларнинг муаммоларига бефарқ қараб турмаслик;
- ўз эли, миллатига жонкуярлиги;
- ўз миллатининг моддий-маънавий меъросини асраб-авайлаш;
- халқ одатлари, анъаналари, қадриятларини ҳурмат қилиш, уларни бойитиш ва такомиллаштириш;
- ўз миллатига меҳр-муҳаббатини амалий фаолиятда намоён қилиш кабилар.

Ғурур сўзи ўзлигини англаш, миллий ғурур эса миллий ўз-ўзини англаш билан бевосита боғлиқдир. Тилини, динини, тарихини, аجدодларининг мазмунли ҳаётини, оламшумул кашфиётларини яхши билган, ўрганган кишига ўзининг кимлигини англаши мумкин ва унинг қалбида вужудда ва руҳида фахрланиш туйғуси вужудга келади. Зотан, миллий ғурур миллатнинг кадр-қимматини, ор-номусини, шон-шарафини тушуниб етган, англаган инсондагина бўлади. Демак, ҳар бир зиёли, ҳар бир педагог олдида ёш авлод қалбида миллий ғурурни таркиб топтириш ва ривожлантириш вазифаси турибди. Айниқса, мактабгача таълим ташкилотлари тарбияланувчиларида миллий ғурурни таркиб топтириш ва тарбиялаш ниҳоятда муҳим бўлиб, унинг ўзига хос хусусиятлари мавжуд.

Ўзбек тилининг изоҳли луғатида ғурур сўзининг иккинчи бир шарҳи ҳам бор: инсоннинг ўз кадр-қимматини билиш, уни ҳурмат қилиш ҳисси, ўз қадрини, ўзлигини билмагунча, ўзида миллатни ҳимоя қилиш туйғусини камол топтургунча, ўтмишининг ҳам, эртасининг ҳам қадрига етмайди. Ғурури бор одам халқнинг, ғурурли халқ эса Ватаннинг обрўсига обрў, шухратига шухрат қўшади.

Баъзан ғурур сўзи кибрланиш, кибру ҳаво, гердайиш, ўзига бино қўйиш, манманлик сингари маъноларни ҳам ташийди. Биз ижобий маънодаги ғурур ҳақида фикр юритамиз.

Дарҳақиқат, агар юрагида ғурур бўлса, инсон ўзидаги бор имкониятларини ишга солиб, иродасини расо ушлаб, барча хислат ва фазилатларини юзага чиқаришга интилади.

Мактабгача ёшдан болаларда миллий ғурурни тарбиялаш ақлий, ахлоқий, сиёсий, иқтисодий, ҳуқуқий, экологик, эстетик, бадиий, диний тарбиянинг таркибий қисмларига яхлит жараён сифатида қарашни тақозо этади. Бу омиллар болаларда миллий ғурур ҳиссини тарбиялаш жараёнида уларнинг онгига ўзаро бирлик ва алоқадорликда таъсир этиши ва мазмун-моҳияти билан бир-бирига боғлиқ бўлиши лозим. Умумбашарий маданий меросдан баҳраманд бўлиш, ўз тарихи, санъати, маънавий-руҳий қадриятлари, диний билими асосида ўзлигини англаш, меҳнатсеварлик, эрксеварлик, фаоллик, ҳақиқатгўйлик, масъулиятлилик, сахийлик, камтарлик, поклик каби ахлоқий тушунчалар миллий ғурурни шакллантириш жараёнида муҳим аҳамият касб этади.

Мактабгача катта ёшдаги болаларнинг ахлоқий онги, уларнинг хулқ-атвори меҳнатсеварлик, адолатпарварлик ва бошқа юксак маънавий-ахлоқий сифатларнинг негизи ҳисобланади. Ахлоқий онг виждон, бурч, масъулият, ҳаё, ғурур каби туйғулар инсоннинг ички руҳий ҳиссиётига асосланади.

Болаларнинг ахлоқий онги ва тафаккури эстетик ҳис-туйғулари билан ўзаро алоқада шаклланади. Уларда миллий ғурурни шакллантириш жараёнида эстетик ғоя, эстетик дид, ғўзалликдан завқланиш қобилияти ҳам ўсади.

Психологларнинг таъкидлашича, эстетик дид, ҳиссиёт ва ақлий турмуш тарзини узвий боғлаб турувчи шахснинг қобилияти мактабгача таълим ёшидаги болаларнинг эстетик диди, унинг ўртоқлари, мактабгача таълим ташкилоти тарбиячиси, оила аъзолари, жамоатчиликнинг хулқ-атвори, хатти-ҳаракати, мулоқот маданияти, миллий ғурури, миллий ва умуминсоний қадриятларга, урф-одат ва анъаналарга, халқ донишмандлигига муносабатларида намоён бўлади.

Маълумки, ўзбек халқ педагогикаси ёш авлодни ҳаётта тайёрлашда кўп асрлар давомида халқ қўллаган усул ва воситалар, тадбирлар шакллари, миллий урф-одатлар ва анъаналар, халқнинг тарбия ҳақидаги ғоялари мужассамдир. Халқ педагогикасида ифодаланган ғоялар, у яратган оғзаки ижод намуналари, Аҳмад Яссавий, Аҳмад Югнакий, Юсуф Хос Хожиб, Мунис Хоразмий, Абдулла Авлоний, Чўлпон, Абдулла Қодирий каби аждодларимизнинг асарларида ўз аксини топган. Таъкидлаш жоизки, мактабгача ёшдаги болаларда инсоний фазилатларни миллий урф-одатларини шакллантиришда таълим муассасаларида халқ педагогикаси ҳақида тушунчаларнинг берилиши аҳамияти катта. Шунинг учун ҳар бир гуруҳ тарбиячиси болаларни миллий урф-одатлари билан таништириш бўйича давлат талаблари, яъни уларга бериладиган билимлар ҳажмини ҳамда уни амалга ошириш йўллари, услубларини билиш керак. Мактабгача таълим ёшдаги болаларга бериладиган халқ педагогикаси тушунчаларни беришда одоб ва ахлоққа доир ҳикмат, ҳикоя, насиҳатларидан ибратли ҳикоялар, ривоятлар, эртақлар, хадислардан, мазмунли суратлардан фойдаланилади. Мактабгача таълим ёшдаги болаларга халқ тарбияшунослиги тушунчалари аниқ мавзуларга бўлиб олиб борилади.

Халқ педагогикаси болаларда одоб-ахлоқ кўникмаларини шакллантириш, уларнинг қалбида инсофлилик, меҳнатсеварлик, ростгўйлик, камтарлик, диёнатлилик, иймон-эътиқодлилик, туғишганларига нисбатан меҳр-ноқибатлилик, илм-олишга қизиқиш, табиатга тўғри оқилона муносабатни шакллантириш

- Миллий қадриятлар, маданий мерос;
- Халқ оғзаки ижоди намуналарини ўзлаштириш;
- Бадиий тафаккурни бойитиш;
- Шахсида ижобий фазилатларни фаоллаштириш;
- Ёш авлодни Ватанпарвар ва янгича дунёқараш эгалари қилиб етиштириш;
- Миллий истиқлол ғояси, миллий урф-одатларимизга садоқат руҳида тарбиялаш;

- Миллий қадриятлар, маънавий-маданий меросимиз дурдоналари билан яқиндан таништириш;
- Ота-оналар, махалла, педагогик жамоа ҳамкорлигини амалга ошириш.
- Мактабгача ёшдаги бола ўйда ўзини тутиш, ота-онасининг айтганига қулоқ солиш, ака-укаларига ғамхурлик кўрсатиш;
- Тозаликка риоя қилиш, катталар олдида одобни сақлаш;
- Хайвон, ўсимликларни парваришлаш, боғ кўкартириш;
- Атрофдагилар билан ўзаро муомала одобига эга бўлиш;
- Миллий ўйинлар орқали ахлоқий кўникмаларни фаоллаштириш;
- Хадис, мақоллар мазмунини тушуниш, изоҳлай олиш.

Халк педагогикасидан фойдаланишнинг моҳияти

- Ёш авлодни ҳар томонлама соғлом, илмли, ўз юртини севадиган, буюк аждодларимиз Имом-Бухорий, Амир Темур, Ал-Фарғоний, Бурхониддин Маргиноний, Мотрудидий, А.Навоий, Ибн Сино, Бобур кабиларнинг маънавий, ахлоқий юксак меросларини эъзозлайдиган, ўрганадиган қилиб тарбиялаш;
- Одоб, ахлоқ, хулқ-атвор қоидаларини ўрганиш, уларга риоя қилиш.

Тарихдан маълумки, илмли ва маърифатли кишилар доимо иззат ва ҳурматда бўлишган. Чунки, илм ҳар қандай кишини бу дунёда ёр-биродарлари ўртасида ҳурматли бўлишига сабабчи бўладиган нарсадир. «Ёшлиқда олинган билим гуё тошга ўйилган нақш кабидир»-деган хикматли мақол бор. Шундай экан, фойдали илм олишга барчамиз ёшлиқдан ҳаракат қилишимиз керак. Ҳадисда: «Илм сахрода дўст, ҳаёт чорраҳаларида таянч, ёлғиз дамларда йўлдош, бахтиёр дақиқаларда раҳбар, қайғули онларда мададкор, одамлар орасида зебу-зийнат, душманларга қарши курашда қуролдир»-дейилган.

Шу аснода ўсиб келаётган авлодни бой ва бетакрор тарихимиз миллий анъаналаримиз ўғитлари асосида тарбиялаш бугунги кун талабидир. Фарзанд улғая борар экан ижтимоий ҳаёт ижтимоий муносабатлар атрофдаги ходисаларга ўз нуқтаи назари билан мослаша боради. Болада бу жараённинг кечиши шахсни ўраб турган муҳитнинг, жамоанинг, оиласининг қайдаражада миллий ва дунёвий муносабатларга муносабати асосида вужудга келади ва шу аснода жамиятни борликни, унда шаклланган онг дунёқараш орқали идрок қилади.

Худди шундай миллий табиатимизга хос бўлган меҳр оқибат, мурувват, андиша, ор номус, шарму ҳаё, ибо ифбат, бетакрор фазилатлар ва халқимизни кўп жиҳатдан ажратиб турадиган бағрикенглик, меҳмон дўстлик оқ кўнгиллик хусусиятлари ҳам халқимиз томирига сингиб кетган бугунги кунда фарзандларимизни комил инсон қилиб тарбиялашда ушбу масалаларни тарбия мазмунининг бош ғояларидан бири қилиб қўйиш лозимдир.

Бинобарин, ўзбек халқи қадим-қадимдан инсон фазилатларининг ривожланишига, миллий ўрф-одатлар, анъаналарга эътибор билан қараган. Уларни фақат шахсий, хусусий иш сифатида эмас, балки бутун жамиятга дахлдор бўлган

ижтимоий вазифа сифатида қадрлаган, ўзидаги билим, кўникма ва малакаларни сақлаш, кўпайтириш, қадрлай билишни, айти пайтда, буларнинг барчасини бошқаларга етказишни ҳам ўзи учун одат деб билган.

Ҳақиқатдан ҳам, жамиятда кишиларнинг турмушида муайян тартиб-қоидаларга амал қилишлари, ўз навбатида, уларнинг маънавий эътиқодига сингиб кетган. Шу билан биргаликда, ҳар бир янги тарихий шароитда ўзгариб, янгиланиб борган; миллий урф-одатлар ва анъаналар асосида улар объектив ҳаёт оқимида ривожланиб борган. Шу жиҳатдан қараганда, миллий урф-одатлар ва анъаналарнинг жамиятдаги қудрати кучлидир.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Қурбонова Н.Х. Ўзбек болалар маросим фольклори: -Фил. фан. номз. ... ёзилган дисс. –Т.: 1994. –125 б.

2. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. А-Д / 5 жилдли. Биринчи жилд. А.Мадвалиев таҳрири остида. – Т.: —Ўзбекистон миллий энциклопедияси Давлат илмий нашриёти, 2006. – 679 б.

3. Абдурахимова Д.А. Халқ оғзаки ижоди намуналари воситасида мактабгача ёшдаги болаларни маънавий-ахлоқий тарбиялаш тизимини такомиллаштириш. Пед. фан. доктори ... дисс. – Т., 2020. – 278б

4. Батурина Г. И. Народная педагогика в воспитании дошкольников. М.: Просвещение, 1995. 238 с.

5. Булатов С. Кичик мутахассислар тайёрлашда халқ оғзаки ижоди намуналаридан фойдаланишнинг назарияси ва методикаси. – Т.: Иқтисод-молия, 2014. –70 б.